

ERMENİSTAN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL KURULU'NA BAŞVURSUN VE ULUSLARARASI ADALET DİVANI'NDA TÜRKİYE ALEYHİNE DAVA AÇSIN

(ARMENIA SHOULD APPEAL TO THE GENERAL ASSEMBLY
OF THE UNITED NATIONS AND BRING THE CASE AGAINST TURKEY
BEFORE THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE)

Pulat TACAR
E. Büyükelçi
tacarps@gmail.com

Özet: *Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin sekreterliği görevinden emekli olan ve Cenevre Diplomasi Okulu'nda uluslararası hukuk dersi veren Alfred de Zayas, 2010 yılında Beyrut'taki Ermeni Hağazian Üniversitesi'nde "1948 Soykırımı Sözleşmesi Bağlamında 1915–1923 Ermenilere Karşı İşlenen Soykırımı Suçu" başlığı ile bir eser yayınlamıştır. Makalemizde söz konusu eserin ayrıntılı bir tahlili yapılırken, Zayas'ın ileriye sürdüğü iddialar bilimsel verilerle çürütülecektir.*

Anahtar Kelimeler: *Alfred de Zayas, Ermenileri Osmanlı İmparatorluğu*

Abstract: *De Zayas who has retired as the UN High Commissioner of Human Rights and who teaches international law at the Geneva School of Diplomacy, has published a book entitled "The Genocide against the Armenians 1915-1923 and The Relevance of the 1948 Genocide Convention" at the Haigazian University in Beirut. In the following article, a detailed analysis of the book will be made and the allegations put forth by de Zayas will be refuted with scientific data.*

Keywords: *Alfred de Zayas, Armenians, Ottoman Empire*

Soykırım savlarına uluslararası tanıma sağlamak için siyasal faaliyet gösteren Ermeni çevrelerinin öncelikle amacı, Birinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'de yaşayan Osmanlı Ermenilerinin ülkede bıraktıkları mallar karşılığında tazminat sağlamaktır. Bu amaçla, 1919 yılından itibaren Osmanlı topraklarına dönerek mallarını geri alan binlerce Ermeni'ye yapılan mal veya nakit iadesini unutturmak istiyorlar. Niyetleri Lozan Antlaşması'nın hükümlerini ve Birinci Dünya Savaşı sonunda Ermenistan ile Türkiye arasında yapılmış bulunan

anlaşmaları da yapılmamış ya da geçersiz saydırmak. Buradan hareketle 1948 Soykırım Sözleşmesi'nin kimi kurallarını tahrif etmek için bazı yandaş hukukçuların hizmetinden yararlanmayı deniyorlar. Bunlardan biri de Alfred de Zayas.

Aslında, Ermeni militanları tazminat konusunda Türkiye ile pazarlık etme peşindeler. Bu husus, diasporadaki bazı Ermeni temsilcilerinin, -kendileri ile ABD'de görüşen- Türk gazeteci Ece Temelkuran vasıtası ile Türkiye'ye yolladıkları mesajdan da belli.¹ Bir soykırım ticareti² girişimi ile karşı karşıya bulunuyoruz. Ermeni militanlar, soykırım iddialarının Türk halkının büyük çoğunluğu tarafından kabul edilmeyeceğini biliyorlar; ama soykırım ticareti ocağının yakıtını bu savları oluşturuyor. Sözünü ettiğim ticaretten sağlanan gelir ortadan kalkarsa, soykırımı dogma haline dönüştüren grupların keselerine akan fonlar kuruyacak. Bu nedenle, Türk ve Ermeni halkları arasında diyalogu, uzlaşma çabalarını engelliyorlar ve kendilerine destek sağlayacağını sandıkları bazı ülke hükümetlerinin baskısına zemin sağlamak için "Ermeni soykırımı" savının, parlamentolar, yerel meclisler gibi siyasal organlar tarafından ya da yetkisiz yerel mahkemeler tarafından tanınması için çaba harcıyorlar. Türk halkının ve hükümetlerinin baskıya boyun eğeceğini sanmaları, kanımca, en büyük hataları.

Soykırım suçu işlendiğinin siyasal nitelikli parlamentolar, yerel meclisler tarafından karara bağlanacağını sanmaları da büyük bir yanlış. Zira 1948 Soykırım Sözleşmesi Hazırlık Konferansı'nın zabıtları, soykırım suçunun işlenip işlenmediğinin yetkili mahkeme tarafından saptanması konusunun uzun uzun tartışıldığını ve bu saptamanın, değil siyasal meclislerde alınacak kararlarla, "evrensel yargı" yani suçun işlendiği ülke dışında bir ülke mahkemesi tarafından

1 Ece Temelkuran "Ağrı'nın Derinliği" Everest Yayınları, Mayıs 2008, s. 223-250 : "... son derecede sert bir tonda, ismimi yazmayacaksınız, benim söylediğim hiçbir şeyi benim ağzımdan yazmayacaksınız. Fotoğraf çekilmeyecek.1915'te olanlarla ilgili hiç bir ayrıntıya girmiyorlar, ne düşündüklerini anlatmaya bile çalışmıyorlar. Biz toprak değil para istiyoruz diyorlar. Bizim ısrarla vermek istediğimiz mesaj budur, fiyatta anlaşırız, üstelik Türkiye kabul ettiği takdirde, o parayı Avrupa ve Amerika verir zaten. Türkiye barışı satın alabilir. Bu mesajı Türkiye'ye iletmelisiniz, sonsuz acımız için sonlu bir rakam istiyoruz. Milyonlarca dolardan söz ediyor muhatabım Türkiye için bir kâr ve zarar hesabı yapıyor. Bu hesaba göre, Türkiye'nin inkarcılık politikasının Amerika'daki lobbisini yapmak için harcadığı para zaten yetiyor tazminatı ödemeye.

2 Şükrü Server Aya, "The Genocide of Truth", Istanbul Commerce University Publication: No.23, 2008. Şükrü Server Aya, özellikle yabancı belgelerle diaspora yalanlarını çürüttüğü kitabının özetinin Türkçe çevirisine "Soykırımı tacirleri ve gerçekler" başlığını koymakla ne kadar da isabetli davranmış. Gerçekten Türkiye halen bir "şantaj yoluyla tazminat sızdırma" kampanyası ile karşı karşıya bulunuyor. Bu makalede incelediğimiz kitabın yazarı Alfred de Zayas ta şantaj girişimlerine hukuki zemin hazırlamakla görevlendirilmiş bir kişi izlenimini veriyor.

yapılmasının bile reddedildiğini gösteriyor.³ Uluslararası Ceza Mahkemesi ise belirli koşullarda bu davaları sonuçlandıracak olan diğer yargı makamı.

ABD'nin Kaliforniya Eyaletinde bulunan iki avukatın Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne, Merkez Bankası ile Ziraat Bankası'na açmayı düşündükleri tazminat davasının amacı, bir yerel mahkemeden bu yönde karar çıkartabilmek. Bunun uluslararası hukuk açısından hiç bir geçerliliği bulunmayacağını bildiklerini sanıyorum. O halde, gerçek amaçları, temsil ettiklerini ileri sürdükleri Ermenilere tazminat sağlamak değil, kendi keselerini doldurmak ve mümkünse Türkiye'nin ABD'yle ilişkilerinde yaratacakları gerginlik ile zarar vermek. “Bundan diaspora Ermenileri veya Ermenistan Cumhuriyeti ne yarar sağlar?” sorusunun yanıtı onları hiç ilgilendirmiyor. Ama Ermeni militanlar, konuyu hukuk alanına taşıma girişimlerinden amaçladıkları sonuca ulaşamaları bile, dünya kamuoyunu bu dava haberleri ile meşgul etmek istiyorlar. Bunlar, özellikle Doğu Hıristiyanlığı'nın o coğrafyada zemin kaybetmesi konusunda araştırma yapan bazı tarihçi veya sosyal bilimcilerin de katkısı ile,⁴ Osmanlı Devletinin Ermenilere ve tüm Hıristiyanlara karşı soykırım suçu işlediği savını yaymayı sürdürmeyi, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin de ülkedeki Hıristiyanlığı yok etmeyi amaçladığını ispatlamayı, böylece 2015 yılına kadar bazı ülke parlamentolarından ya da yerel meclislerden – hiç kuşkusuz o ülke halklarının mazlum Hıristiyan kardeşlerini savunma güdüsünden de yararlanarak- Ermeni soykırımını tanıma kararları çıkartmayı, Türkiye üzerindeki siyasal baskıyı sürdürmeyi amaçlıyorlar.

1915 tehciri sırasında yaşanan trajik olayların soykırımı olduğu görüşünü - tartışmayı reddederek- savunanlar, o dönemdeki olaylar konusunda “âdil bir belleğe” sahip olmaya gerek duymuyorlar.⁵ Yüz yıl önce yaşanan elim olaylar

3 Hazırlık Komitesi Dokümanlarında “Evrensel Yargı Yetkisi” ya da “Evrensel Yargılama” konusunda bakınız: 05.04.1948. Doc.E/794.Sh.29-33; Komitede yapılan oylamada, “Evrensel Yargılama” yetkisi 4 oya karşı 2 aleyhte, bir çekimsiz oy ile reddedilmiştir. Evrensel yargının tanınması önerisini reddedenler şu görüşleri savunmuşlardır: (a.g.e., s. .32) : “ *that universal repression was against the traditional principles of traditional law and that permitting the courts of one State to punish crimes committed abroad by foreigners was against the sovereignty of the State. They added , that, as genocide generally implied the responsibility of the State on the territory of which it was committed, the principle of universal repression would lead national courts to judge the acts of foreign governments. Dangerous international tension might result*”. (Evrensel yargılama yetkisinin uluslararası hukukun geleneksel ilkelerine aykırı olduğunu, bir devletin mahkemesinin yabancılar tarafından dışarda işlenen suçları yargılamasının devletin egemenliğine aykırı olduğunu, soykırımı genelde suçun işlendiği ülkenin devletin sorumluluğunu gerektirdiği cihetle, evrensel yargı ilkesinin tanınmasının yabancı hükümetleri yargılama sonucunu vereceğini ve bunun tehlikeli uluslararası gerginlikler doğurabileceğini ilave etmişlerdir.)

Konu Sözleşmenin VII. maddesinin görüşülmesi sırasında Sözleşme Hazırlık Konferansı Genel Kurulu'nun 9,10 ve 11 Kasım 1948 tarihli oturumlarında ele alınmıştır. (bkz. Hazırlık Konferansı zabıtları Sh. 361-407) Uzun tartışmalar sonucunda Soykırım Sözleşmesi'nin VII. Maddesi'nin şimdiki metni 21 lehte, 10 aleyhte 15 çekimsiz oyla kabul edilmiştir.

4 Jean-Pierre Valognes, “*Vie et Mort des Chrétiens d'Orient*” (Doğu Hristiyanlarının Doğuşu ve Ölümlü), “*Les Chrétiens de Turquie*” (Türkiye Hristiyanları) s. 786-832; Fayard, Paris,1994.; Youssef Courbage-Philippe Fargues “*Chrétiens et Juifs das l'Islam Arabe et Turc*” (Arap ve Türk İslamında Hristiyanlar ve Türkler) “*De l'Empire Multinational a la Republique Laïque: la Disparition de Christianisme en Turquie*” (Çokuluslu İmparatorluktan Laik Cumhuriyete: Türkiye'de Hristiyanlığın Yokoluşu) s.191-246; Fayard, Paris, 1992.

5 Taner Akçam, “1915 üzerine konuşurken herkes acı çekti söyleminden kurtulmak gerekiyor. Ortada farklı nitelikteki şiddet biçimleri söz konusudur. Dışişleri Bakanı, Ermeni soykırımı konusunda “âdil hafıza” kavramı

hangi ortamda, neden ve nasıl cereyan etti? Ermenilerin Van ayaklanması ve Van kentinin Rus ve Ermeni birlikleri tarafından işgali ile kentte Müslümanlara karşı – sırf Türk veya Kürt oldukları gerekçesi ile- yapılan katliam, aslında tehcir kararını tetikleyen olay değil miydi? O dönemde yaşanan faciadan hem Ermeniler hem de Türkler ve diğer Müslüman halklar zarar görmedi mi? Bu olaylar sonucunda sadece Ermeni halkının gördüğü zarara bakmak ve diğerlerinin acısına gözünü kapatmak ırkçılık sayılmaz mı? Olaylarda suçu bulunanlar Osmanlı adaleti tarafından yargılanmadı mı? Bunlara hangi cezalar verildi? Ermeni militanların inkârcı dediği Türk toplumunun görüş ve eldeki belge ve verilere dayanan gerekçelerini de ele alarak, o trajik dönemin büyük acı ve kayıplarını karşılıklı empati ile anlamaya

1915 tehciri sırasında yaşanan trajik olayların soykırım olduğu görüşünü - tartışmayı reddederek - savunanlar, o dönemdeki olaylar konusunda “âdil bir belleğe” sahip olmaya gerek duymuyorlar.

çalışmak, geçmişte yaşanan acıların yasını birlikte tutmak daha insancıl bir yaklaşım olmaz mı? Bu yapılmaz ise, toplumlar arasındaki uçurum gittikçe derinleşir ve genç kuşaklara nefret tohumları atılır.

Ermeni militanlar, tazminat taleplerinin hangi hukuksal gerekçelere dayandırılabilceği konusunda kendilerine yakın bir emekli Birleşmiş Milletler görevlisinden hukuksal mütalaa istemişler. Alfred de Zayas da -elbette ücreti karşılığında- aşağıda inceleyeceğimiz kitapçığı yazmış. Alfred de Zayas'ın 2010 yılında

yayımladığı kitapta dile getirdiği görüşlerin bir kısmının özeti italik harflerle aşağıda sunulmuştur. Bu görüşler hakkındaki yorumlarımız sırası geldikçe kaydedilmiştir.

Alfred de Zayas Kimdir?

Alfred de Zayas Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin sekreterliği görevinden emekli olduktan sonra, Cenevre Diploması Okulu'nda uluslararası hukuk dersi okutmaya başlamış olan ve çalışmasını Ermeni diasporasının hizmetine adayan bir şahıs. İnceleyeceğimiz kitabı, 2010 yılında Beyrut'taki Ermeni Hagazian Üniversitesinde “1948 Soykırımı Sözleşmesi Bağlamında 1915–1923 Ermenilere Karşı İşlenen Soykırımı Suçu” başlığı ile yayımlamış. Zayas bu kitaptaki görüşlerini 2003 yılında “Adalet ve Demokrasi İçin Avrupa Ermeni Avrupa Federasyonu” örgütünün finansmanı ile yazdığı bir Muhtıra ile daha önce

*ile yeni üslup denemesinin başını çekiyor”, Taraf Gazetesi, 11 Mayıs 2010. Taner Akçam ve onun gibi düşünenler, 1915 tehcir kararını tetikleyen ögenin Nisan 1915'te başlatılan Van Ermeni Ayaklanması ve Van katliamı olduğunu görmezlikten geliyorlar. Ermenilerin Van ayaklanması ve Van'da yaptıkları katliam konusunda bkz. Justin Mc.Carthy, Esat Arslan, Cemalettin Taşkiran, Ömer Turan, *The Armenian Rebellion at Van*, The University of Utah Press, 2006.*

de açıklamıştı.⁶ Bu belge 2005 yılında Erivan'da yapılan “*Ultimate Crime, Ultimate Challenge*” başlıklı konferansa katılanlara dağıtılmış ve Ermenistan Dışişleri Bakanlığı'nın resmi sitesinde yayımlanmıştı.⁷

1. De Zayas'ın Ermeni Soykırımı Savına İlişkin Tarihsel Yorumları

De Zayas'a göre: “*Osmanlı döneminde, 1909 yılında Adana katliamında 30.000 Ermeni katledilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı devletinde yaşayan 1.500.000 Ermeni, 800.000 Pontus ve İzmir Rum'u ve Asuri-Keldani toplumu Jön Türk Hükümetince katledilmiştir. Ermeni soykırımı 1923 kadar sürmüştür.*”

De Zayas “*Türkiye'nin Sèvres Antlaşması'nı imzaladığını, ancak uygulaması için kendisine gerekli baskının yapılmadığını, ABD'nin izolasyonist politika izlediğini, Rusya'da Sovyet rejiminin iktidara geldiğini, İngilizlerin Türkiye'den askerlerini çektiklerini, Jön Türk Hükümeti'nin düştüğünü, Türkiye'de Kemalizm'in yükseldiğini, 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması'nın Osmanlı Türklerinin Ermeni soykırımı için uluslararası mahkeme önüne çıkarılmasından ve cezalandırılmasından, jenositten kurtulanlara tazminat ödenmesinden. Vazgeçtiğini, 28 Mayıs 1918'de kurulan Ermenistan'ın Batı Ermenistan'ı Türkiye'ye kaybettiğini*”, “*Sèvres Anlaşması, hiç bir zaman yürürlüğe girmemekle birlikte, Türkiye'nin Ermeni halkına karşı işlediği katliam suçunun uluslararası camia tarafından tanınmış bulunmasının veciz bir kanıtı olduğunu...*” ileri sürmekte.⁸

De Zayas, Ermeni diasporasının son yıllarda kullandığı 1915-1923 yıllarına yayılan soykırım söylemini ve Osmanlı Ermenilerinin kayıpları hakkındaki aşırı iddiaları benimsemiş. Oysa çok sayıda Türk ve yabancı araştırmacı, gerek Osmanlı Ermenilerinin sayısı, gerek o dönemdeki trajik olayların “karşılıklı katliam” sayılması gerektiği yolunda -batı kaynaklarına da dayanan- farklı görüşler ileri sürdü ve bunları belgelerle destekledi.⁹ De Zayas kitabında subjektif ve selektif bir tarih anlatımını yeğlemiştir.

Osmanlı devletinde yaşanan Ermeni ayaklanmaları, tehcir ve buna bağlı trajik olaylar konusunda Ermeniler ile Türklerin büyük çoğunluğunu ayıran husus, Ermenilerin, kendi tarih yorumlarına uymayan karşı görüşleri görüşmek hatta duymak bile istememeleridir.¹⁰ Bunlar, Ermeni iddialarını yadsıyan, tartışmaya

6 European Armenian Federation for Justice & Democracy, “Memorandum on the genocide against the Armenian 1915-1923 and the application of the 1948 Genocide Convention” by Alfred de Zayas.

7 <http://www.armeniaforeignministry.com.conference/speakers.html>

8 De Zayas a.g.e., s. 23-25

9 Bu konuda Şükri Servet Aya'nın derlediği “*The Genocide of Truth*” adlı kitapta çok ayrıntılı bilgi ve belge mevcuttur.

10 Soykırım iddialarını savunan tüm kitapları (örneğin Dadrian, Akçam, Hovanişyan v.b.) ve bunların Türkçeye çevirilerini Türkiye'deki kitapevlerinden satın almak mümkündür. Buna karşı Ermenistan'da soykırımı savını

açan yayınları yasaklatmak, farklı görüşü savunanları toplantılarda konuşurmamak, tehdit, hatta mahkûm ettirmek isterler; dogmaları içine hapsedilmiş durumdadır. Oysa tarihte vuku bulmuş olaylar konusundaki farklı görüş ve yorumların yasaklanması, tarihi bir bilim dalı olmaktan çıkarır ve doktrin durumuna getirir, tarihsel araştırmayı durdurur. Son olarak Fransa Parlamentosu'na, o kurumun başkanı Bernard Accoyer tarafından sunulan “Belleğe ilişkin konular hakkında rapor” 12.10.2008 tarihli Blois Çağrısı'ndan esinlenmekteydi; bu girişimin ardında “Tarihe Özgürlük” adlı sivil toplum örgütü bulunmaktaydı.¹¹ Türkiye için de geçerli olması gereken bu girişimlerin destekçisiyim.

De Zayas, uluslararası hukuku da kendi amacı doğrultusunda kullanmış ve bu bağlamda selektif davranmıştır. Örneğin, 1948 Soykırım Sözleşmesi'nin bazı kurallarını (VII. maddede kayıtlı olan ve aşağıda dipnotunda da belirtildiği gibi, Sözleşmenin hazırlık toplantısında uzun müzakereler sonunda kabul edilen “yetkili mahkeme” hükmünü ve buna ilişkin Hazırlık Konferansının zabıtlarını) görmezden gelmiştir. Oysa konuya eğilen her akademisyen gibi, o da bu zabıtları elbette incelemiştir. De Zayas, bazı kelimeleri (örneğin, Uluslararası Adalet Divanı'nın Bosna/Sırbistan davasında altını özellikle çizdiği ve soykırımı suçunu diğer suçlardan ayıran en önemli unsur olarak belirlediği 1948 Sözleşmesinin II. Maddedeki “as such” terimini)¹² atlayarak sözleşme metnini tahrif etmiştir. Mağdurlara karşı “sırf ulusal etnik, dinsel veya ırksal bir gruba mensup bulunmaları gerekçesiyle suç işlenmiş bulunması” özel kastının 1948 Sözleşmesi'nin temel taşlarından biri yapılmasının amacı soykırım suçunu başka suçlardan ayırmaktır. Uluslararası Adalet Divanı da bu özel kastın ispatlanması konusundaki “kanıt çitasını” çok yüksek tuttu ve Bosna'da yaşanan dramaların pek çoğunu soykırım suçu çerçevesinin dışına taşıdı.¹³ Bu nedenle eleştirildi de.

Alfred de Zayas, Birinci Dünya Savaşı'na Türkiye açısından son veren Lozan Anlaşması'nı ve Türkiye ile Ermenistan arasında I. Dünya Savaşı'ndan sonra akdedilen anlaşmaları yok sayıyor. Bunun yerine, hiç bir devlet tarafından onaylanmayan ve uluslararası geçerliliğe sahip bulunmayan 10 Ağustos 1920 tarihli Sèvres Anlaşması'nı yeniden gündeme taşımak istiyor; böylece kalemını siyasal yanlı Ermeni propagandası için kullanıyor. Uluslararası geçerli anlaşmalar

yadsıyan hiç bir kitap bulamazsınız. Fransa gibi ülkelerde yayınevlerine yapılan baskılar nedeni ile karşı görüşü içeren kitaplar yayımlanamaz. Yayımcılar ve kitapçılar işyerlerinin basılmasından, tahrip edilmesinden korkarlar. Şimdi de inkâr yasaları ile yargılanmaktan çekindiklerini söylüyorlar.

11 Bernard Accoyer, “Rapport sur les questions mémorielles” ; Appel de Blois”; Liberté pour l'Histoire Pierre Nora, Françoise Chandernagor. Bu yayınlara internet sayfalarından ve contact@lph.asso.fr adresinden ulaşılabilir

12 Article II: In the present Convention genocide means any of the following acts committed with intent to destroy in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group AS SUCH.....”

13 International Court of Justice; 26 February 2007.Press Release 2007/8

yerine, geçerliği bulunmayan bir tasarımı yerleştirme çabası, başta Viyana Anlaşmalar Sözleşmesi olmak üzere, tüm uluslararası hukuk düzenini dinamitlemekle eş anlamlıdır.

De Zayas ve yandaşlarının Ermeni soykırımı savını 1915-1923 dönemine yaymak istemelerinin nedenlerinden biri de Pontus Rum, Yunan, Asurî-Keldani propagandacılarını kendi saflarına çekmek, Kurtuluş Savaşı dönemini tüm Doğu Hıristiyanlarına karşı “katliam-soykırımı eylemi dönemi” şemsiyesi altına sokmak, böylece Orta Çağ haçlı zihniyetini hortlatmaktır. Ama Huntington'un bile kendisini alkışlayacağını sanmam.

De Zayas Batı Ermenistan diye adlandırdığı, önceleri Osmanlı Devletine, şimdi Türkiye Cumhuriyeti'ne ait toprakların Ermenistan tarafından kaybedildiğini yazarak siyasal ve tarihsel gerçekleri de saptırmıştır. Büyük Ermenistan hayali kuran aşırı ulusalcı Ermeni örgütleri, ya da bazı Ermenistan Cumhuriyeti politikacıları da halen Türkiye'den, Azerbaycan'dan, Gürcistan'dan -Büyük Ermenistan kurma hayali ile- toprak istiyorlar; bu nedenle Türkiye'nin doğu illerini Batı Ermenistan olarak adlandırıyorlar. Tarihte benzer genişleme hayali kuran Ermeni komitacıları ve onları destekleyen bir kısım halk bu girişimden büyük zarar görmemiş miydi?

Alfred de Zayas, Birinci Dünya Savaşı'na Türkiye açısından son veren Lozan Anlaşması'nı ve Türkiye ile Ermenistan arasında I. Dünya Savaşı'ndan sonra akdedilen anlaşmaları yok sayıyor.

2. Soykırım Yerine “İnsanlığa Karşı Suç” Terimi de Kullanılabilir Görüşü

De Zayas'a göre: “Adına katliam, yerinden etme, toplu mezalim, yok etme, etnik temizlik v.b ne denirse densin, soykırım suçunun cezalandırılması ve mağdurlardan hayatta kalanlara tazminat ödenmesi Sèvres Barış Anlaşması'nın 230 ve 144 maddelerinde öngörülmüştü. O eylemler bugün soykırım olarak adlandırılabilir, ayrıca, daha genel bir terim olan insanlığa karşı suçlar çerçevesine de girer.”¹⁴ “28 Mayıs 1915 tarihinde Fransa, Büyük Britanya ve Rus Hükümetleri ortak bir bildiri yayımlayarak, Ermenilerin katledilmesinin insanlığa ve uygarlığa karşı suç teşkil ettiğini açıklamışlar, Osmanlı Hükümeti üyelerini bu konuda sorumlu tutacaklarını vurgulamışlardı”.¹⁵

De Zayas'ın yukarıda kayıtlı görüşünün birinci cümlesi, 1948 Soykırım

14 De Zayas, a.g.e. s.26.

15 De Zayas, a.g.e. s.30.

Sözleşmesi'nin özelliğini ve soykırımının diğer suçlardan farkını yok saymaya yöneliktir. Toplu öldürme, karşılıklı katliam, kışkırtma sonucu saldırı, tenkil, taammüden cana kast, mal edinmek için cana kast v.b. gibi suç eylemlerinin her birinin ulusal ceza hukukundaki yeri ve cezası ayrıdır. Ulusal ceza yasalarında soykırım veya insanlığa karşı suç kategorilerine de yer veren ülkeler, cezalandırılacak suçlar listesini 1948 Sözleşmesi'ne uygun olarak genişletmişlerdir.

Biraz önce değindiğimiz gibi, Uluslararası Adalet Divanı (UAD) da Bosna/Sırbistan davasında, Bosnalı Müslümanlara uygulanan çeşitli zulümlerin, öldürmelerin, ırza geçmelerin v.b. varlığını kabul etmiş, ancak o eylemlerin Sözleşme'nin öngördüğü soykırım suçu çerçevesine girmediği – yani özel kasıt unsurunu taşımadığı¹⁶ sonucuna vararak, bunların başka suç çerçevesine girebileceğini, ancak UAD'nın o suçlar konusunda karar verme yetkisinin bulunmadığını açıklamıştı.¹⁷ UAD'nın bu kararı Bosna halkı ve uluslararası kamuoyu tarafından haksız bulunmuş ve çok eleştirilmişti. Ancak, Soykırım Sözleşmesi'nin metni, yargıyı dünya kamuoyunda hiç de popüler olmayan bu kararı alma zorunda bırakmıştır. Bu nedenle her katliam bağlamında soykırım teriminin kullanılması ancak siyasal nitelikli bir söylem olur ve hukuksal sonuç getiremez. Tekrar edelim, soykırım suçunun oluşması ve hukuksal/yargısal sonuç getirmesi için, zanlının savunmasının da alınacağı usulüne uygun bir yargılama sonucunda yetkili mahkeme tarafından karara bağlanmış olması gerekir.

Bu gerçeği bilen hukukçular, Uluslararası Adalet Divanı'nın Bosna-Sırbistan 27 Şubat 2007 tarihli kararından sonra, 1915 Ermeni olaylarının, 1948 Soykırım Sözleşmesi çerçevesine giremeyeceğini anlamışlar, o eylemlerin belki “insanlığa karşı suç” sayılabileceğini belirterek Ermeni diasporasına ve Ermenistan Hükümeti'ne bir söylem değişikliği telkininde bulunmuşlardır.¹⁸ Diaspora ve

16 International Court of Justice, Press Release, No. 2007/8, “Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. (Bosnia Herzegovina v. Serbia and Montenegro)” p.5 “The Court “finds that the specific intent to destroy the protected group is not conclusively established”(Mahkeme korunan grubu yok etme konusunda özel kasıt bulunduğunun kesin biçimde ortaya konulmadığı görüşündedir)

17 International Court of Justice, Press Release, No.2007/8 s. 4-6; “With respect to killing members of the protected group the Court finds that it is established by overwhelming evidence that massive killings throughout Bosnia and Herzegovina were perpetrated during the conflict. However the Court is not convinced that those killings were accompanied by the specific intent on the part of the perpetrators, to destroy in whole or in part, the group of Bosnian Muslims. It acknowledges that the killings may amount to war crimes and crimes against humanity, but but it has no jurisdiction to determine whether this is so”....(Mahkeme, korunan gruba mensup kişilerin öldürülmesi konusunda, tüm Bosna-Hersek'te çatışmalar sırasında toplu öldürmelerin yapıldığı konusunda güçlü kanıtlar bulunduğunu saptamıştır. Ancak, Mahkeme, bu cinayetleri işleyenlerin Bosnalı Müslümanları tamamen veya kısmen yok etme özel kastının bulunduğu konusunda ikna olmamıştır. Bu cinayetlerin savaş suçu ya da insanlığa karşı suç olarak nitelendirilebileceğini kabul etmekle birlikte, bunun böyle olup olmadığını saptama konusunda yetkilendirilmemiştir.”

Uluslararası Adalet Divanı kararında, “kanıt” konusunda şöyle demiştir: “Concerning the standard of proof the Court requires that allegations must be proved by evidence that is fully conclusive”. (Kanit standardı konusunda Mahkeme, iddiaların tam anlamı ile ispatlayıcı delillerle kanıtlanmasını beklemektedir)

18 Ahmet Insel-Michel Marian, “Dialogue sur le tabou arménien” (Ermeni Tabusu Konusunda Diyalog) kitabında s. 114-125, Ermeni katliamı konusunda “soykırım” yerine “insanlığa karşı suç” terimini yeğlediğini belirtiyor; ancak bu tercihinin nedeni, hukuksal değil, katliamın büyüklüğü ile ilgili. Ayrıca, hukuk sınırları dışına taşan subjektif değerlendirmesini eski Yugoslavya Ceza Mahkemesi tarafından soykırımı suçu olarak nitelenen

Ermenistan Hükümeti ise dogma haline getirdiği terminolojiden geri adım atamıyor.

Sözünü ettiğimiz hukukçulardan bazıları, ayrıca soykırımı suçunun, genel anlamda insanlığa karşı suç teriminin içine girdiği görüşünden hareketle, “soykırım ya da insanlığa karşı suç, hepsi aynı sonuca varır” görüşünü savunmaktadırlar. Oysa Uluslararası Ceza Mahkemesi’ni kuran Roma Statüsü, Soykırım, İnsanlığa Karşı Suç ve Savaş Suçu kategorilerini birbirinden ayırmış, farklı tanımlar getirmiştir.¹⁹ Bir örnek vermek gerekirse, Lemkin’in soykırım tanımında korunan gruplar arasında düşünülen siyasal gruplar Soykırım Sözleşmesi hazırlık Konferansı’nda, korunan gruplar kategorisinden çıkarılmıştır; ilk önce siyasal gruplar, daha sonra Roma Statüsündeki “İnsanlığa Karşı Suç” çerçevesine alınmıştır. Bu durumda ayaklanmak için bir araya gelen ve terör dahil çeşitli eylemler yapan gruplar – korunan grup bağlamında- soykırımı suç dışı kalır.

William Shabas, Erivan’da 20-21 Nisan 2005 tarihinde yapılan bir toplantıya sunduğu bildiri,²⁰ soykırım suçu ile insanlığa karşı suç kavramlarını ayrıntılı bir şekilde incelemiş ve;

Oysa Uluslararası Ceza Mahkemesi’ni kuran Roma Statüsü, Soykırım, İnsanlığa Karşı Suç ve Savaş Suçu kategorilerini birbirinden ayırmış, farklı tanımlar getirmiştir.

“1948 Sözleşmesinin, Rafael Lemkin’in soykırım tanımını sulandırdığını, devletlerin bu Sözleşme ile kendi sınırları dahilinde, kendi uyrukları hakkında, o zamana kadar hiç karşılaşmadıkları bir egemenlik kısıtlaması ile karşı karşıya kaldıklarını...Nürnberg davaları, insanlığa karşı suçların savaş zamanında olduğu gibi, barış zamanında da işlenebileceğini kabul etseydi, 1948 Sözleşmesi’ne gerek kalmayacağını...Savaş sonrası dönemde

Srebrenica olaylarının soykırımı sayılmayacağını ifade etmeye kadar götürüyor. Bilindiği gibi, Srebrenica soykırımı Uluslararası Adalet Divanı tarafından da soykırımı sayılmıştı. Benzer şekilde Prof. Ahmet Kuyaş, gazeteci Derya Sazak ile yaptığı ve 3 Ekim 2005 tarihli Milliyet gazetesinde yayımlanan söyleşide, “Tarihçi olarak soykırımına inanmıyorum, ama insanlık suçu denilecek ölçüde bir kabahat işlendiğini söyleyebilirim” demiştir. Bu söyleşi, 2005 yılında İstanbul’da yapılan “İmparatorluğun son döneminde Osmanlı Ermenileri” konferansı münasebetiyle yapılmıştı. Bu görüş de soruna Soykırım Sözleşmesi açısından bakanlar ile hukuksal terminolojiyi arka plana atanlar arasındaki farka işaret eder. Prof.Kuyaş, olayları soykırım olarak mütalaa etmemesinin nedeni olarak, o sırada Müslümanlığı seçen Ermenilerin tehirden ve olası ölümden kurtulduğunu vurguluyor; Nazi Almanyası ile karşılaştırma yaparak, Hristiyanlığı seçen Yahudilerin ise Holokost’tan kurtulamadığını belirtiyor. Bu ifade, sözleşmedeki “as such” yani sırf o gruba mensup oldukları gerekçesi ile yok edilmek ögesine yakın bir değerlendirmeye işaret eder.

19 İnsanlığa Karşı Suç, Roma Statüsü’nün 7. maddesinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Buna göre, insanlığa karşı suçlar özetle şunlardır: a)katletme (*murder*);b) yok etme (*extermination*);c) köleleştirme (*enslavement*) d) halkı sürme ya da zorla göç ettirme; e)hapsetme veya fiziksel özgürlüğünü elinden alma; f)işkence; g)ırza tecavüz; seks kölesi haline getirme, zorla fuhuş yaptırma, zorla gebe bırakma, zorla kısıtlaştırma, seksüel şiddete maruz bırakma ; g) siyasal, ırksa,ulusal,etnik,kültürel,dinsel olarak tanımlanabilecek bir gruba zulmetme (persecution); m) insanları zor kullanarak yok etmek;n) apartheid; o)diğer insanlık dışı eylemler.

20 William A. Shabas, “The Odious Scourge; Evolving Interpretations ofv the Crime of Genocide”(Nefret edilesi felaket; soykırımı suçu konusundaki yorumlarda gelişme)

“soykırım” kavramı ile “insanlığa karşı suç” kavramı arasında bir rekabetin (gerginliğin) mevcut olduğunu...son zamanlarda kurulan Uluslararası Ceza Mahkemelerinin aldığı kararların Sözleşme’de sayılan, korunan grupların listesini genişlettiğini....soykırım suçuna iştirak edenlerin suçu işledikleri zaman soykırım kasıtlarının bulunmasının da artık aranmadığını, daha da önemlisi zorunlu yer değiştirme eylemlerinde grubu fiziki olarak yok etme niyetinin de sorulmadığını”

belirtmiştir. Shabas bu gelişmelerin Ermeni soykırımını inkâr edenlerin rahatını kaçırmaması gerektiğini Erivan’da söyleyerek, oradaki muhataplarını hoş tutmak ve yüreklendirmek istemiş anlaşılır. Ancak, Shabas’ın ve diğer Ermeni destekçisi kişilerin, 1948 Sözleşmesi’nin uluslararası hukuka getirdiği yargısal gerekleri unutturmak istedikleri izlenimi doğuyor. 1915 olaylarının aradan yaklaşık yüz yıl geçtikten sonra, o eylemlerin hukuken soykırım suçu olarak ilan edilmesi için, hangi zanlı savunması alınıp yargılanacak? Hayatta değil. Ölmüş bir zanlının yüz yıl önce soykırım suçu işlediği hangi mahkemenin kararına, nasıl bağlanabilecek? Ya da bugün Türkiye Cumhuriyeti Devleti ardılı olan Osmanlı Devleti’nin o dönemde soykırımı suçu işleme iddiası ile mi yargılanacak? Devleti kim yargılayacak? Uluslararası hukuka göre devlet yargılanabilir mi? Devlete tazminat davası mı açılacak? Tazminat davası açılacak ise, bu tazminat dayanağını oluşturacak olan soykırım suçunun işlendiği, hukuken nasıl saptanacak? 1948 Sözleşmesi’nin Hazırlık Konferansı zabitlerini inceleyen W. Shabas ya da De Zayas böyle bir davanın Soykırım Sözleşmesi’nin ve genel olarak da uluslararası hukukun temel ilkelerine aykırı olduğu bilmiyorlar mı? Tabii ki biliyorlar. O halde amaçları adalet değil, Türkiye’yi hırpalamak.

3. Malta’ya Yargılanmak İçin Götürülen Osmanlıların İngiliz Tutsakları İle Takas Edildiği Savı

De Zayas, *“Malta’ya sürülen 140 Osmanlı görevlisi ya da politikacısının 130’nun Ermeni katliamı ile suçlandıklarını, ancak 1921-22 yıllarında yeni Kemalist Türk Hükümeti’nin rehin olarak tuttuğu İngiliz subaylarına karşı serbest bırakıldıklarını”* ileri sürüyor.

De Zayas, işgalci güçlerin Malta’ya sürgün edilen Osmanlı vatandaşlarına karşı dava açmaya yetecek kanıt bulamadıklarını, İngiliz Hükümeti’nin bu konuda ABD Hükümeti’nden de yardım istediğini ve kanıt bulunamadığı yanıtını aldığını görmezlikten geliyor. İngiliz makamlarının elinde Malta’da tutuklu bulunanları yargılayacak en ufak bir kanıt olsaydı bu yargılamalar elbette yapılırdı; esasen o Osmanlı vatandaşları yargılanmak üzere Malta’ya kadar

götürülmüştü.²¹ De Zayas'ın yazdıkları propaganda sınıfına girer. Kanıt sağlanması için ABD makamlarına başvurulduğu ve olumsuz yanıt alındığı gerçeğini görmezden gelenlerden biri de 1915 olaylarının soykırım olduğu görüşünü savunanlardan Geoffrey Robertson'dur. O da²² bu konuyu şu sözlerle geçiştiriyor:

“Yabancıların kendi insanlarını öldürmeleri konusundaki hukuksal güçlükler Balfour'u tedirgin etmiştir. Balfour, 1918 Aralık ayında müttefikler konferansında Ermeni katliamını yapanların “kelimenin dar anlamı” ile hukuka aykırı bir şey yapmadıklarını... o noktaya nasıl varıldığının göz önünde tutulması gerektiğini; Talat'ın Ermenilerin sürekli sorun çıkardıklarını söylediğini, bunlardan kurtulma kararını verdiğini ve sonuç olarak bunları toplu olarak katlettiğini, politikanın böyle olduğunu ve saldırganlar belirli bir hukuksal suç işlemedikleri cihetle Divan-ı Harp tarafından yargılanamadıklarını”

söylemiştir. Robertson İngiliz ve diğer güçlerin işgal ettikleri İstanbul'daki arşivlerde gerekli belgelere ulaşamadıklarını da iddia ediyor. Ülkemizde buna kargalar bile güler. Robertson,

“Malta'da tutuklu bulunan zanlılar, Constantinople'daki Britanyalı esirlere karşı değişik tokuş edilmişlerdir. Britanya Dışişleri Bakanlığı bu düzenlemenin şantajı çağrıştıran bir tedbir olduğunu, ancak zamanın koşullarına göre haklı sayılabileceğini bildirmiştir”

diyor. Bugün Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlığı sözcüleri, verdikleri demeçlerde, 1915 olayları ile ilgili olarak soykırım suçu öğelerinin bir araya gelmediğini beyan ediyorlar. Anlaşılan, Robertson “tüm İngiliz Hükümetleri oportünist” demek istiyor.

4. “Osmanlı Mahkemelerinde Yargılanıp Mahkûm Edilenler Ermenilere Soykırım Yapıldığının Kanıtıdır” Görüşü

De Zayas, “Osmanlı Ceza Kanunu'nun 45. ve 170. maddesi uyarınca Hükümet üyelerinin gıyabında bazı davalar görüldüğünü, bu davaların Ermeni soykırımı konusunda ek kanıtlar içerdiğini, kimi zanlıların 5 Temmuz 1919 tarihinde Ermeni katliamı suçundan mahkûm edildiklerini” belirtiyor.²³

21 Bu konuda bakınız. Dr. Bilal N. Şimşir, “Malta Sürgünleri ve Ermeni İddiaları” Türk Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, Gazi Üniversitesi Yayını, 2006; s. 267-276

22 Geoffrey Robertson “Was there an Armenian Genocide?”, 9 October 2009 Policy Memorandum

23 De Zayas, a.g.e s., s. 30-31

Yazarın sözünü ettiği 1919 yargılamaları işgal altındaki Osmanlı Devleti'nin mahkemeleri tarafından, işgal koşullarına göre yürütülmüş ve o dönemdeki Osmanlı yasaları uygulanarak –bir kısmı Osmanlı vatandaşlarının vicdanını rahatsız eden- mahkûmiyet kararları verilmişti. Malta'ya sürülenler zanlılar hakkında Osmanlı arşivlerine ulaşamadığı iddiasını ileri süren militanlar, 1919 davalarında arşivlerdeki belgelerden geniş biçimde yararlandığını ya görmezden geliyorlar ya da okuyucuları kandıracaklarını sanıyorlar.

Öte yandan, Osmanlı Devleti'nin yargı organları 1916 yılında, tehcir sırasında bazı Osmanlı görevlileri ve vatandaşları tarafından işlenen suçları kovuşturmuş, Osmanlı yasalarına göre yapılan yargılamalar sonucunda Osmanlı memur ya da yurttaşlarından suçlu saptananlar mahkûm edilmişlerdi.²⁴ Ermeniler ve onları destekleyenler bu gerçeği de görmezden gelirler. Bu konuda Taner Akçam'ın Taraf gazetesine yolladığı²⁵ ve karşısındaki profesörleri yalancılık veya hokkabazlıkla niteleyen seviyesiz yazısı, militanların geçekler karşısında telaşlandıklarının en iyi kanıtıdır. Zira açıklanan bilgiler ve belgeler, Osmanlı Devletinin, tehcir sırasında işlenen suçlar konusunda gerekli kovuşturma ve yargılamaları yaptığını kanıtıyor. Nihayet, Ermeni propagandacıları, bir zanlının, bir ülkede yürürlükteki yasalara göre yargılanıp mahkûm edildikten sonra, aynı eylem için bir başka suçtan bir daha mahkûm edilemeyeceğini ve o eylemin suç niteliğinin sonradan değiştirilemeyeceği yolundaki evrensel hukuk kuralının varlığını hatırlamak istemiyorlar.

5. “1948 Soykırım Sözleşmesi Yeni Bir Suç Yaratmamıştır. Daha Önce Var Olan Bir Suçun Teyididir”²⁶, “1948 Soykırımı Sözleşmesi Geriye Doğru Da İşler” Görüşü

Alfred de Zayas “Soykırım Sözleşmesi'nin geriye yönelik uygulanmasının mümkün olduğunu, daha önce işlenmiş soykırım suçuna ilişkin sivil sorumluluk konusunun da daha sonra çıkarılmış yasalar çerçevesinde ele alınabileceğini” söylüyor.

De Zayas'ın amacı, “Sözleşme cezai anlamda geriye yönelik uygulanabiliyorsa, tazminat bağlamında da geriye yönelik sorumluluk bulunabilir” çıkarsamasını yapmaktır. Öte yandan,

24 Bu konuda bakınız Prof.Dr. Yusuf Halaçoğlu, “Ermeni Tehciri ve Gerçekler”, Ankara, TTK, 2001; Prof. Halaçoğlu anılan kitabın 93-95 sayfalarında 1673 kişinin mahkemeye sevk edildiğini, 524 kişinin hapse, 67 kişinin idama, 68 kişinin kürek, para,pranga ve sürgün cezalarına çarptırıldığını anlatıyor. Mahkemeye sevk edilenlerin 528'i asker, polis, Teşkilât-ı Mahsusa elemanı, 107si Sıhhiye Müdürü, tahsildar, Kaymakam, Emval-i Metruke Reis belediye Başkanı v.b.; Aynı konuda bakınız: Doç.Dr. Yusuf Sarıay, “Ermeni tehciri ve Yargılamaları 1915-1916” Türk Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, Gazi Üniversitesi Yayını 2006 s.257-265.

25 Taner Akçam, Taraf Gazetesine Açıklamaları, 15 Haziran 2008.

26 De Zayas, a.g.e., s.34.

Soykırım Sözleşmesi'nin geriye doğru uygulanamayacağını ileri sürenler de var. Bu konuda Uluslararası Adalet Divanı bir karar almış değildir. Akademisyenler arasındaki görüş ayrılığının daha uzun süreler çözüme bağlanabileceğini sanmıyorum. Ancak şu hususu belirtmek isterim: 1948 Sözleşmesi geriye doğru yürütülse bile, -soykırımı suçunu gerçek kişiler işleyebildiği için- bu suçun varlığı, ancak yetkili mahkemenin bir zanlıyı yargıladıktan sonra vereceği kararla ortaya çıkabilecektir. Zanlının savunması alınmadan ve evrensel ölçekte kabul edilmiş yargılama usullerine uyularak dava görülmeden, mahkumiyet kararı alınamaz, suç da oluşamaz. Bu evrensel bir hukuk kuralıdır. Daha önce vuku bulmuş bir eylem, yetkili mahkemenin kararı bulunmadan, nasıl olacak da soykırım suçu niteliğine bürünecek? O eylemin soykırımı olduğuna zanlıyı yargılamadan ve en önemlisi, savunmasını dinlemeden bir devletin ya da örgütün parlamentosu mu, akademisyenler mi karar verecek?

De Zayas, "1948 Soykırım Sözleşmesi'nin yeni bir uluslararası suç yaratmadığını, daha önce var olan uluslararası hukuk kuralını teyit ettiğini ileri sürüyor. Sèvres Anlaşması'nda belirtildiği gibi, insanlığa karşı suç kavramının Osmanlı Ermenileri katledildiği zaman da var olduğunu, bunun da ikame ve tazmin ile kişisel cezai sorumluluk sonuçlarını doğurduğunu" belirtiyor.²⁷

Ayrıca "1948 Soykırımı Sözleşmesi'nin geriye doğru işlediği görüşünü desteklemek için özetle, şu gerekçeleri ileri sürüyor:

a) 1948 Sözleşmesi'nin giriş bölümünde, "tarihin her döneminde, soykırımının insanlığa büyük kayıplar verdirdiği" yazılıdır. Sözleşme'nin 1.maddesinde "Akit Taraflar, soykırımının savaş ya da barış sırasında işlenmiş olsun, uluslararası hukuka göre bir suç olduğunu teyit ederler" hükmü yazılıdır. Ancak önceden var olan bir şey teyit edilebilir.

b) Sözleşmelerin geriye doğru yürürlükte olmayacağı kuralının istisnaları vardır. Örneğin, 8 Ağustos 1948 tarihli Londra Sözleşmesi daha önce var olmayan "barışa karşı suç" kategorisini benimsemiş ve bunu Nürnberg ve Tokyo Mahkemeleri için uygulamaya koymuştur. Bu istisna, hukukun genel ilkelerine uyum sağlamanın bir gereğidir. Benzer şekilde hukukun genel ilkelerine 1899 ve 1907 Lahey Kara Savaşı Sözleşmesi'nde de değinilmişti. 1948 Soykırım Sözleşmesi, bu konuda suskundur; ama geriye doğru uygulanamayacağı konusunda bir hüküm de içermez. Buna karşılık, 1998 tarihli Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü, Mahkeme'nin ancak Statü yürürlüğe girdikten sonra işlenmiş olan cürümleri yargılayabileceğini belirtir. Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 4. maddesi "bu sözleşme devletlerin bu Sözleşme yürürlüğe girdikten sonra akdettikleri Anlaşmalara

27 De Zayas, a.g.e., s.34.

uygulanır” demekte ise de, Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi yürürlüğe girdikten sonra, bazı uluslararası mahkemeler verdikleri kararlarda, anılan kuralın daha önce var olan hukuk ve uygulama yönünden iş’ari (bildirici) olduğunu vurgulamışlardır. 1948 Soykırımı Sözleşmesi’ni hazırlayanlar, Sözleşme’nin sadece ileriye yönelik olarak uygulanabileceğini belirtmek isteselerdi, bunu Sözleşmeye açıkça kaydederlerdi. Geriye doğru yürürlükte olmama kuralı, pragmatik bir ilkedir; son zamanlarda yapılan vergi, telif hakkı gibi sözleşmelerde terk edilmeğe başlanmıştır. Holokost sırasında el konulan mallar hakkındaki davalarda, ABD mahkemeleri yasaları geriye doğru uygulama konusunda tereddüt etmemişlerdir.²⁹ (ABD’de görülen *Altmann/Avusturya Cumhuriyeti* davasında, ABD 9. Temyiz Mahkemesi, 12 Aralık 2002 tarihli kararında, 1976 Yabancı Hükümranlık Muafiyeti Yasasının -1976 Foreign Immunities ACT- geriye dönük olarak 1930 ve 1940 olaylarına uygulanabileceğini ve Bayan Altman’ın malına yasaya uygun olmayan şekilde ve ayrımcılık yapılarak el konulduğunu bildirmiştir) Benzer şekilde, ABD Federal Mahkemesi nezdinde açılacak bir davada Ermeni malları hakkında dava görülebilir.”

Yukarıda belirtildiği gibi çok sayıda uluslararası ve soykırım hukuku uzmanı, Soykırım Sözleşmesi’nin geriye doğru uygulanabileceği konusunda karşı görüşü savunur.²⁹ De Zayas’ın örnek olarak verdiği, Nürnberg Mahkemesi’nin geriye doğru işletildiği ve yargılama yapıldığı görüşünden hareket edilse bile, zanlıların Nürnberg ve Tokyo Mahkemeleri tarafından yargılama sonucu mahkûm edildiği, hatta Arjantin’den İsrail’e kaçırılan Eichmann’ın bile yargılanarak mahkûm edildiği, başka bir anlatımla suç varlığının ancak yargılama yolu ile tespit edildiği unutulmamalıdır.

Lozan Anlaşması ve ABD ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki 24 Aralık 1923 ve Ek Anlaşmalar,³⁰ İstiklal Savaşı’ndan sonra muharip taraflar arasındaki sorunları çözüme bağlanmış, barışın koşullarını oluşturmuştur. Lozan Anlaşması’nın 58. maddesine göre taraflar, 1 Ağustos 1914 ile 6 Haziran 1924 arasındaki dönemde,

28 “Altmann v. Republic of Austria. United States Court of Appeals for the 11th Circuit- 12.12.2002 decided that the 1976 Foreign Sovereign Immunities Act (FSIA) applied retroactively to the events of 1930’s and 1940’s. The US Court took jurisdiction and found that the property off Mrs.Altmann had been wrongfully and discriminatorily appropriated in violation of international law”.

29 Geoffrey Robertson, “Was there an Armenian genocide ? Policy Memorandum, Foreign&Commonwealth Office to Minister; 12 April 1990”, London, 2009, s. 14.; “I do not consider that the Genocide Convention is retroactive and I do not accept the view of those legal scholars who believe that the treaty was declaratory of pre-existing international law and thus argue that it can be applied retrospectively.. For example Alfred de Zayas....(Soykırımı özleşmesinin geriye yönelik olarak uygulanabilirliği bürüşüne katılmıyorum. Örneğin Alfred de Zayas gibi bazı hukukçu akademisyenlerin Sözleşmenin daha önce mevcut olan uluslararası hukuka işare ettiğini (işari olduğunu) bu nedenle geriye yönelik olarak uygulanabilir olduğunu kabul etmiyorum).Ermeni soykırımı savını savunan William Schabas ta Genocide in International Law başlıklı kitabında, (Cambridge University Press, Rev. ed. 1999) Sözleşmenin geriye doğru yürütülemeyeceğini savunur.

30 Bu konudaki tüm ayrıntılar için bkz. “American Turkish Claims Settlement Under the agreement of december 24, 1923 and Supplemental Agreements Between the United States and Turkey” Opinions and Rreport prepared by Fred K. Nielsen. United States Government printing Office. Washington 1937”

savaş ya da elkoyma, müsadere ve kullanım önlemleri yüzünden doğan, kayıp, zarar ve ziyanlar nedeniyle her türlü tazminat taleplerinden karşılıklı olarak vazgeçmişlerdir. 65-72 maddeler iktisadi hükümlerdir; mallar haklar, menfaatler bölümünde, tehcire tabi tutulmuş bulunanların tüm hukuksal ve mülke ilişkin çıkarları korunmaktadır. Anlaşmanın 74. maddesinde sigorta sözleşmeleri ve buna ilişkin zaman aşımı konularında özel hükümler bulunmaktadır. Lozan Anlaşması VIII eki olan Genel Affa ilişkin Bildiri ve Protokol'ün 6. paragrafı Osmanlı Devleti'nin savaşı kaybettiği 1918 yılından 1922 yılı sonuna kadar, Türkiye sınırları dışında kalmış yerlerdeki Ermenilerin geriye dönmeleri, mal ve mülklerinin iade edilmesi konusunda, İngilizlerin ve Fransızların aldıkları kararların olduğu gibi uygulanmasının Türk Devleti tarafından kabulünü öngörmektedir. Buna göre, geri gelmek isteyen Ermeniler geri gelebilecek, Türkiye sınırları içinde olup, mal ve mülkleri iade edilmiş Ermenilere ilişkin düzenlemeler geçerliliğini koruyacaktır. Ermenilerin haklarını talep etmeleri için bir süre belirlenmiş, çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümü için Muhtelit Hukuk Mahkemesi kurulmuştur. Bu mahkemelerde Türkler yanında çeşitli ülke yargıçlarının bulunması öngörülmüştür.³¹

Lozan Anlaşması'ndan önce yapılan bu anlaşmalar ile Türkiye ile Ermenistan arasındaki sorunlar, konuya özel Moskova ve Kars Anlaşmaları ile halledilmiştir.

Sèvres Anlaşması gibi, Türkiye ile Ermenistan arasında yapılan 2 Aralık 1920 Gümrü Anlaşması onaylanmadığı için bir kenara bırakılsa bile, Türkiye ile Rusya arasında yapılan 16 Mart 1921 Moskova Anlaşması ve buna dayanılarak Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan arasında 13 Ekim 1921 tarihinde imzalanan Kars Anlaşması'nın 15. maddesi “Kafkas cephesinde savaş nedeniyle işlenen cinayet ve cürümler için öteki taraf uyrukları yararına tam bir genel af ilan etmeyi” yükümlendiklerini göstermektedir. Osmanlı topraklarında yaşanan trajik olayların bir kısmı da güney bölgelerinde Fransa ile işbirliği içinde hareket eden silahlı Ermeni grupların Müslüman halka yönelik katliamları nedeniyle ortaya çıkmıştı. Karşılıklı katliam yaşanmıştı. Fransa ile Türkiye arasında 20 Ekim 1921 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması, tarafların işgal edecekleri topraklarda genel af ilan etmelerini öngörmüştür.

Lozan Anlaşması'ndan önce yapılan bu anlaşmalar ile Türkiye ile Ermenistan arasındaki sorunlar, konuya özel (*lex specialis*) Moskova ve Kars Anlaşmaları ile halledilmiştir.³²

31 Prof. Dr. Nurşen Mazıcı, “Ermenilerin tazminat davası” Radikal gazetesi, 13 Ağustos 2010.

32 Doç.Dr. Sadi Çaycı, “Ermeni sorununun hukuksal boyutu”
http://www.eraren.org/bilgibankasi/tr/index2_1_2.htm

Bütün bu anlaşmaların amacı, 1914'ten itibaren ülkenin ve bölgenin dirliğini bozan savaşa ve isyanlara neden olan gerginliklere son vermektir; af getirilmek sureti ile de insani boyutta barış sağlanmak istenmiştir.

Anlaşılan De Zayas bu uluslararası anlaşmaları da yok saymak, neredeyse yüz yıl önce oluşturulmuş olan özel barış düzenini yıkmak istiyor. O düzen yıkılırsa ne olur? Taraflardan biri, kendisini desteklediğini sandığı güçlerin siyasal baskılarının sonuç vermeyeceğini anlayınca, yüz yıl sonra yeniden canlandırılmak istenen uyumsuzluk ve kan davası, tarafların büyük kayıplar verecekleri yeni çatışmalara yol açmaz mı?

Ya da –geçmişte nasıl kullanılıp yüzüstü bırakıldıklarını unutan– Ermeni militanlar, 19. yüzyıl sonu ve 20 yüzyıl başında olduğu gibi koruyucuları olan bazı devletlerin tüm çıkarlarını bir kenara iterek, Türkiye Cumhuriyeti üzerine baskı kurup Ermenilerin taleplerini kabul ettireceklerini mi sanıyorlar? Öyle ise, onları bu rüyadan uyandırmak güç. Ancak, kendilerine bu yönde vaatte bulunan ve “Türkiye Ermeni soykırımını tanımadan Avrupa Birliği’ne alınmayacaktır” sözleri ile yüreklendiren Fransız politikacılar bulunduğunu, birinci ağızdan duyduğumu eklemeliyim.

6. “Soykırımı Suçu Zaman Aşımına Uğramaz” Görüşü³³

De Zayas, “soykırım suçunun zaman aşımına uğramayacağı” görüşünü savunmaktadır. 26 Kasım 1968 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı tarafından kabul edilen, 11 Kasım 1970 tarihinde yürürlüğe giren, (Türkiye’nin taraf olmadığı) Savaş Suçları ve İnsanlığa Karşı Suçların Zaman Aşımına Uğramayacağına Dair Sözleşme’nin 1. maddesinde ‘işlendiği tarihe bakılmaksızın, 1948 Sözleşmesi tarafından tanımlanmış olan soykırım suçuna zaman aşımı sınırlaması uygulanamaz’ denmektedir. Ayrıca Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 15. maddesinin 1. fıkrasında kayıtlı “nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege praevia” (yasadışı suç olmaz ve daha önce kabul edilmiş bir yasa olmaksızın ceza verilemez) kuralı, aynı maddenin 2. fıkrası hükmü ile dengelenmiştir. Anılan ikinci fıkrada, ‘işbu madde uluslar camiası tarafından kabul edilmiş olan hukukun temel ilkelerine göre suç teşkil eden eylemlerin veya ihmallerin yargılamasını ve cezalandırılmasını engellemez’ demektedir. Aralık 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 11. madde 2 fıkra kuralı da buna benzer. 1948 Soykırımı Sözleşmesi’nin hem soykırımı önlemeye, hem de suçluyu cezalandırmaya yönelik iki işlevi vardır. Soykırımı suçunu işlemiş bulunanların bu suçtan sağlanan meyveleri muhafaza etmemelerine müsaade edilmemelidir.”

33 De Zayas , a.g.e., s. 42.

Bu kuralı 1915 olaylarına uygulamak isteyen De Zayas'ın ihmal ettiği çok önemli bir hukuk ögesi var: Her şeyden önce, bir eylem, siyasal nitelikli bir organın vereceği kararla ya da ahbap/çıkarcı ilişkisi sonucunda soykırım olarak nitelenemez. Böyle bir karar sadece siyasal nitelikli bir söylemden ibarettir. Bir eylemin hukuken soykırım sayılması için yetkili mahkemenin geçerli bir karar alması şarttır. Böyle bir karar yoksa o eyleme soykırım denilememesi gerekir. Nitekim U.A.D. Bosna'da işlenmiş olan ve katliam ya da etnik temizlik nitelikli suçların varlığını yadsımamış, ancak bunların soykırımı sayılması için gereken hukuksal koşulların bir araya gelmediğini, kararına açıkça yazmıştır. Yukarıda dipnotlarda bu konuda ayrıntılı bilgi verildi. Buna rağmen Türk politikacılar da dahil olmak üzere siyasetçilerin ve halkın her eyleme soykırım yaftasını yapıştırdığı da bir gerçek.

7. “Suçun İşlendiği Yer Dışında Bir Yerel Mahkeme De, Soykırım Suçu Konusundaki Davayı Görmeğe Yetkilidir” Savı³⁴

Alfred de Zayas, “soykırım suçunun, ulusal bağlamda suçtan zarar görenlerin yaşadığı bir ülke mahkemesinde de kovuşturulabileceğini” savunuyor ve “Adolf Eichman'ın Arjantin'den İsrail'e kaçırılarak orada yargılanmasını, mahkûm edilmesini” örnek gösteriyor. Eichman'ın İsrail mahkemesinin yetkili olmadığına dair savunmasını çürütmek istiyor, “*delicta juris gentium*” (uluslararası hukuka aykırı suçlar) alanında, İsrail'deki Eichman davasında yerel mahkemenin aldığı kararı geçerli ve emsal karar sayıyor, bir yerel mahkemenin bu yargılamayı yapma konusunda yetkili olduğu görüşünü ileri sürüyor.

De Zayas'ın amacı, Holokost ile 1915 tehcirine ilişkin olaylar arasında paralellik kurmaktır. Oysa bu olaylar çok farklıdır. Her şeyden önce Holokost'un varlığı ve niteliği Nürnberg Mahkemesi tarafından kararlaştırılmıştı.³⁵ Almanlar tarafından soykırımına uğratılan Avrupa Yahudileri, yaşadıkları ülkede örgütlenerek silahlı isyan mı başlatmışlardı?

8. Suçun İşlendiği tarihte Var Olmayan Bir Devletin Mahkemesi De Soykırımı İlişkin Davayı Görmeğe Yetkilidir” Savı³⁶

De Zayas, “Eichman davasından hareketle, suçun işlendiği sırada mevcut olmayan bir Devletin, mağdurlar ile hukuken geçerli bir temel ilişki içinde bulunması

34 De Zayas, a.g.e., s. 45.

35 Sevin Elekdağ, “Ermeni Olaylarını Anlamak. Holokost ile Karşılaştırmalı Analiz”, Ermeni Araştırmaları Dergisi, 2009, No.32, s.91.

36 De Zayas, a.g.e., s.63.

durumunda, soykırım suçu nedeni ile bazı yabancı uyruklu kişileri yargılayabileceği görüşünü ileri sürmekte. Bu bağlamda, suçun işlendiği tarihte var olmayan Ermeni Cumhuriyeti'nin soykırım mağdurlarının ve soykırımından kurtulanların haklarını temsil edebileceği yazar tarafından iddia ediliyor; yazar, Fransa, Kanada ve ABD gibi devletlerin de soykırımdan kurtulanların soyundan gelen kendi yurttaşlarının, hatta halen ülkelerinde ikamet edenlerin haklarını temsil edebileceklerini” iddia ediyor.³⁷

Yazarın bu görüşü;

Bir eylemin hukuken soykırım sayılması için yetkili mahkemenin geçerli bir karar alması şarttır.

a) 1948 Soykırım Sözleşmesi'nin yetkili mahkeme ile ilgili maddesini yok sayıyor ya da res' en değiştirme çabası içinde.

b) Yazar, herhangi bir ülkenin yargısının, kendisini zaman sınırı olmaksızın bir başka ülkede işlenmiş bir suç eylemi, soykırım konusunda karar vermeğe yetkili olduğu sonucuna varıyor.

c) Ayrıca, herhangi bir başka devletin, 1948 Sözleşmesi yürürlüğe girmeden önce de olsa, kendi vatandaşı olan, hatta ülkesinde ikamet eden birinin, bir başka ülkede yaşanmış olan bir toplumsal facia sonucunda veya işlenmiş bir suçtan zarar gören ailesinin, haklarını hukuken koruyabileceği görüşünde. Bu düşünce mevcut Devletler Hukuku kurallarına olduğu gibi ve Devletler Özel Hukuku Kurallarına da aykırıdır. Bu talebin öngördüğü uygulama tüm uluslararası hukuk düzenini alt üst etmekle eş anlamlıdır.

Ne kadar ciddiye alınması gerekeceği konusunda kuşku olmamakla birlikte, ABD'nin Kaliforniya Eyaleti'nde mukim iki Ermeni asıllı avukatın açmayı düşündükleri dava konusu ile birlikte ele alındığı takdirde, de Zayas'ın savlarının bu şahıslara zemin hazırlama amacını güttüğü söylenebilir.

9. “Devletlerin İka Ettikleri Zararı Tazmin Sorumluluğu” Görüşü³⁸

De Zayas “*bir önceki maddede belirtilen görüşlerine dayanarak devletin uluslararası eylemleri nedeni ile sorumluluğu bulunduğunu ve eylemin oluşturduğu zararı tazmin etmekle mükellef olduğunu*” belirtmekte. De Zayas'a göre, “*uluslararası camia bir uluslararası cürüm sonucu ortaya çıkan durumu hukuken*

37 De Zayas, a.g.e. s.53.

38 De Zayas, a.g.e., s. 54.

kabul etmemeli, hukuka aykırı durumun devamını sağlayarak uluslararası suçu işleyene destek olmamalı ve yükümlülüklerin yerine getirilmesini talep eden diğer devletlere yardımcı olmalıdır.”

De Zayas'ın bu sözleri Ermenistan Cumhuriyeti'nin Azerbaycan'a karşı işlediği suçlar göz önünde tutulursa, haklıdır. Gene de devletin ika ettiği zararın tespiti, oluşan zararın o devletle ilişkisi, hangi hukuksal çerçeveye girdiği, devletin borçlarını veya uluslararası anlaşmalar ile saptanan bu zararı karşılayıp karşılamadığı hukukun genel ilkeleri ile ikili veya çok taraflı anlaşmalara göre saptanır. Bu alanda uyuşmazlık var ise, o da uluslararası yargı veya tahkim yolu ile çözüme bağlanabilir. Türk Devleti yasalara ve anlaşmalara aykırı bir işlem veya eylem yapmış ise, Türkiye'de buna karşı yargı yolu açıktır. Ulusal yargı yolu tükendikten sonra, bireylerin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurarak haklarını aramaları mümkündür. Nitekim Türkiye'deki azınlıklara ait taşınmaz mallar konusunda ulusal mahkemelerin verdiği kararlar, azınlık temsilcileri tarafından AİHM' ne götürülmüş, açılan bazı davalar kazanılmış, haksızlıklar yargı yolu ile onarılmıştır. Aynı yolu tüm hak sahipleri izleyebilir.³⁹

10. De Zayas “Ardıl Devletin Sorumluluğu Doktrini”nden Hareketle Türkiye'deki Ermeni Mallarının Tazminini Talep Ediyor

De Zayas, “Türkiye’de bulunan tüm Ermeniler öldürüldükten ya da göçe zorlandıktan sonra Ermeni katliamının yaklaşık 1923 yılında durduğunu, ancak mallarının, kiliselerinin ve tarihsel Ermeni anıtların tahribinin devam ettiğini, bu eylemlerin bellek tahribi amacını güttüğün, Türk Hükümeti’nin tahrip olan malların onarımına izni vermeyerek, tahribata katkıda bulunduğunu” ileri sürmekte.

De Zayas “uluslararası hukukta devletin sorumluluğunun ardıl devlete de sirayet ettiğini, eski bir hükümetin ihlalleri nedeni ile doğan talepler konusunda, daha sonra görev alan hükümetlerin sorumluluğunun devam ettiğın, bunun özellikle soykırım suçu işlenmiş olması durumunda geçerli olduğunu” vurguluyor.⁴⁰ “Bu ilkeye göre Federal Alman Cumhuriyeti Üçüncü Reich’in işlediği tüm suçlarla ilgili tazmin sorumluluğunu üstlenmiştir”. “Devlete Ait Mallara, Arşivlere ve Borçlara İlişkin Ardıl Devlet’in Sorumluluğu” hakkındaki 8 Nisan 1983 tarihli Viyana Sözleşmesi’nin 36 maddesi, ardıl devletin sorumluluğunun, hükümet değişiminden etkilemeyeceğini âmirdir. Buna göre, Sultanlığın ve daha sonra “Mustafa Kemal

39 Prof. Dr. Nurşen Mazıcı, “Ermenilerin tazminat davası”, Radikal gazetesi, 13 Ağustos 2010. “ ... Müll talebinde bulunarak tazminat davası açmak isteyen.. Ermenilerin AİHS 35. maddesine göre ve Ek protokoller çerçevesinde, örneğın Van’da müll talepleri varsa, Van Asliye Hukuk Mahkemesinde dava açmaları... iç hukuk yolları tükenirse AİHM ‘nde dava açmaları mümkündür”.

40 Alfred de Zayas, a.g.e., s.62.

Rejimi'nin haksız bir şekilde el koyduğu Ermeni mallarına ilişkin talepler yok olmuş sayılamaz. Ardıl Devlet kendisinden önceki devletin ve hükümetin yaptığı ihlallerden sorumlu olmaya devam eder. Bu ilke, Lighthouse Hakemliği davasında Uluslararası Hakem Mahkemesi tarafından açıklanmıştır. O davada Fransa, Özerk Girit yönetiminin ihlallerinden Yunanistan'ın sorumlu olduğunu ileri sürmüştü.”

De Zayas'ın bu konuda hatırlamak istemediği husus, Türkiye Cumhuriyeti'nin, Osmanlı borçları konusunu Lozan Anlaşması ile çözümlenmiş olduğu,⁴¹ ayrıca ABD ile Türkiye Cumhuriyeti arasında akdedilmiş ve uygulanmış bulunan 24.12.1923 tarihli ve ek Anlaşmalar gereğince, Türkiye'nin ABD vatandaşlarına olan borcunu

ABD ile Türkiye Cumhuriyeti arasında akdedilmiş ve uygulanmış bulunan 24.12.1923 tarihli ve ek Anlaşmalar gereğince, Türkiye'nin ABD vatandaşlarına olan borcunu ödemiş bulunduğu.

ödemiş bulunduğu. “Terkedilmiş Mallar” (Emval-i Metrûke) konusu ise ayrı ve çok geniş bir inceleme alanıdır; bir çalışmada irdelenecektir.⁴² Bu aşamada çok kısa olarak hatırlatmakta yarar gördüğüm bazı belge ve referanslar şunlar:

ABD arşivlerinde (NARAT& 1192 R2.860J.01/395 sayılı Ermeni Patriği tarafından onaylanmış olan belgede Sevr Anlaşması'nın hemen öncesinde geri dönen ve Anadolu'ya yerleşen Ermenilerin sayısı 644.900 olarak edilmiştir.⁴³

Ermeniler, 1915 tehcirinde terk ettikleri malların bir bölümünü 1918-1919 döneminde Osmanlı topraklarına dönerek geri almışlardır. Örneğin 30 Nisan 1919 tarihine kadar iade edilen emval 241.000 adettir. Bu taşınmaz malların yaklaşık %98'dir.⁴⁴ Uygulamada aksaklıklar olduğu ve bazı haksızlıklar yapıldığı da kayıtlara geçmiştir.⁴⁵

Hukuka aykırı işlemler var ise, elbette bunlara karşı ulusal yargıya başvurulabilir; iç hukuk yolları tüketildikten sonra AIHM'ne müracaat edilebilir. Bu yollara başvurmadan hukuksal sonuçlara ulaşmak isteyen akademisyen ya da hukukçulara güven duyulması güçtür.

41 Bkz. Lozan Anlaşmasının Eki-Genel Affa İlişkin Bildiri ve Protokol

42 Bu konuda ahiren yayımlanan bir çalışma için bakınız Nevzat Naran, “Emvâl-i Metruke Olayı. Osmanlı'da ve Cumhuriyette Ermeni ve Rum Mallarının Türkleştirilmesi”, Belge Yayınları, Mayıs 2010.

43 Yusuf Halaçoğlu ‘nun Taraf gazetesinde yayımlanan 23 Haziran 2008 tarihli yazısı.

44 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) UMVM 159/21” İef.3.

45 “Tehcirden Dönenlerin Malları”, Toplumsal Tarih, 1994 s. 45-48. Malların iadesi Yd. Dç. Dr. Bülent Bakar, Editör Hikmet Özdemir in TBMM yayını Türk Ermeni İhtilafı Makaleler Sh. 327-339. Bu konuda bakınız 8.1.1920 tarihli Kararname. Md. 33 bTakvim-i Vekayi 12 Kanunu Sani 1336 No.3747 BOA. MV. 245/15 Düstur II Tertip. C.II. s. 553-554.

Osmanlı Ermenilerine soykırım suçu işlendiğine ilişkin savı hukuksal değil, siyasaldır. Osmanlı Devleti görevlilerinin soykırımı suçun işlediklerine dair hiç bir yetkili mahkeme kararı yoktur. Tehcir sırasında suç işleyen bazı Osmanlı yurttaşlarının 1916 yılındaki yargılamalarda Osmanlı yasalarının öngördüğü cezalara mahkûm edildiklerine ayrıca değindik. Osmanlı adaleti bu alanda görevini yapmıştır.

Nihayet, De Zayas, Türkiye Cumhuriyetine “*Mustafa Kemal Rejimi*” diyerek, sahibinin sesini dile getiren bir militan olduğunu kanıtlamaktadır; daha fazla söze gerek yok.

11. “Soykırımı Kurbanlarının Zaman Aşımına Uğramayacak Olan Hakları,⁴⁶ Diaspora Ermenilerinin Türkiye’ye Dönerek Yerleşme Hakları Bulunduğu” Savı

De Zayas “*etnik temizlik ve soykırım kurbanlarının haklarının, zaman aşımı nedeni ile kaybolmadığını belirtmekte ve bu hakların, Özel Raportör olarak atanan Awn Shawkat Al Kassawneh tarafından yazılıp B.M. İnsan Hakları Komisyonu Alt Komitesi’ne sunulan ECN.4/Sub.1/1997/23, Ek II rumuzlu raporda ve o rapora ekli bildirme taslağında kayıtlı olduğunu vurgulamaktadır. Bu haklar şunlardır: Kurbanların evlerine geri dönmeleri ve mallarını geri almaları hakkı; İade veya telafi sağlama hakkı. Raporun ekinde bulunan bildirme taslağında halkların zorunlu göçe tabi tutulmasının hukuka aykırı olduğu da söylenmekte”*

De Zayas, “*bu amaçla B.M. Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 12. Maddesi’nin sığınmacıların ve dışlananların geri dönmeleri dahil seyahat özgürlüğünü güvence altına alındığını belirtmekte, anılan sözleşmenin 23 Eylül 2003 tarihinde, 1. sayılı Protokolü’nün de 26 Kasım 2006 tarihinde Türkiye tarafından onaylandığını ileri sürmekte, buna göre diaspora Ermenilerinin Türkiye’ye dönerek yerleşme haklarının bulunduğunu, bu hakları reddedilenlerin sözleşmenin 12. maddesine dayanarak İnsan Hakları Komitesi’ne başvurabileceklerini ve bunun ilgi çekici bir emsal davası olabileceğini”* sözlerine eklemektedir.

Biz bu konuda Prof. Dr. Nurşen Mazıcı’nın yazdıklarını yansıtmakla yetinelim:⁴⁷ “*Lozan Barış Anlaşması’nın 31. maddesi ile vatandaşlığını kaybetmemiş bütün Ermenilerin geri, dönme haklarına ek olarak, vatandaşlığını kaybetmiş olanların çocukları, 18 yaşına girdikleri zaman, belli bir süre içinde Türk vatandaşlığını tercih ederlerse Türkiye’ye dönebileceklerdir. Bu süre aşılmış olsa bile, Türkiye de*

46 De Zayas, a.g.e., 65-81.

47 Prof.Dr. Nurşen Mazıcı yukarıda anılan Radikal gazetesinde yayımlanmış makale.

Rusya gibi, Van, Diyarbakır, Bitlis kökenli olduklarını kanıtlayan ve bu yerlerde beş, yedi veya on yıl ikamet etmeleri koşuluyla Türkiye'ye dönmek isteyen Ermenilere bir fırsat verebilir." Ve şunu ekleyelim: Aslında, Türkiye kökenli olmaya da gerek yok ülkeye yerleşmek için. Bu satırların yazarının ikamet ettiği yerde çok sayıda Amerikan ve Avrupa ülkesi vatandaşı sürekli ikametgâh sahibi. Bunlardan bir bölümü Türk vatandaşlığını da aldı.

12. De Zayas'tan Ermenistan Cumhuriyeti'ne Öneriler⁴⁸

1) Ermenistan Birleşmiş Milletler Teşkilatına ve Uluslararası Adalet Divanı'na Başvursun

"1948 Soykırım Sözleşmesi'nin VIII maddesi, Sözleşme'nin taraflarından herhangi birinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın yetkili organlarına başvurarak, soykırımın "ortadan kaldırılması"(suppression) için uygun gördüğü önlemleri almasını talep edebileceğini öngörür. "Ortadan kaldırma" daha kapsamlı bir sözcüktür; suçluyu cezalandırma dışında, hayatta kalan kuşaklara iade ve tazminat ödenmesini de kapsar."

2) Ermenistan Uluslararası Adalet Divanı'na Başvursun

"Ermenistan Cumhuriyeti Soykırım Sözleşmesi'nin yorumu, uygulanması ve yerine getirilmesi konusunda, ayrıca taraf devletin soykırım ya da sözleşmenin III. maddesinde öngörülen eylemlerden herhangi birine ilişkin sorumluluğu hakkında, taraf devletler arasında bir ihtilaf bulunduğu takdirde, bu ihtilafın taraflarından birinin eli ile Uluslararası Adalet Divanına götürülmesini öngören, IX. maddesine dayanarak U.A.D'ye başvurulmalıdır?."

U.A.D. bugüne kadar 1948 Sözleşmesi'ni üç kez ele almıştır. Birincisinde, sözleşmeye konulan çekinceler konusunda 28 Mayıs 1951 tarihinde bir danişsal görüş vermiştir. İkincisinde, 3 Eylül 2006 tarihinde Ruanda konusunda soykırımın yasaklanmasının uluslararası hukukun emredici normu olduğu kararını almıştır. Üçüncü dosya Bosna/Hersek-Yugoslavya davasıdır.

U.A.D., De Zayas'ın önerdiği biçimde bir taleple karşılaştığında , her şeyden önce, iki veya daha fazla devlet arasında Divan Statüsü'nün 38. maddesine sözü edilen cinsten bir hukuksal ihtilaf bulunup bulunmadığını inceleyecektir. Bu maddeye göre varsa hukuksal uzlaşmazlıklar, uluslararası hukuk kurallarına göre çözüme

48 De Zayas, a.g.e., s. 91-97.

bağlanır. İhtilafada göre, “ihtilaf, bir hukuksal ya da fiili konuda, iki taraf arasında karşıt hukuksal görüşlerin ya da çıkarların çatışması anlamına gelir”; “Varsa, uyumsuzluğun objektif olarak saptanması gerekir.”; “Taraflardan birinin talebinin öbür tarafın açık bir itirazı ile karşılaştığının kanıtlanması icap eder.”⁴⁹ U.A.D, ele aldığı davalarda, örneğin Portekiz ve Avustralya arasında Doğu Timor konusunda,⁵⁰ Bosna Hersek ile Yugoslavya arasında soykırım suçlaması konusunda,⁵¹ Lihtenştayn Prensiği ile Almanya arasında Prensiğin bazı malları konusunda,⁵² söz konusu devletlerarasında ihtilaf bulunduğu hükmetmişti. U.A.D.’nin ihtilaf olmadığı sonucuna vardığı talepler de var. De Zayas’ın sözünü ettiği başvuru, çok farklı bir çerçeveye giriyor. Bu makalede U.A.D.’nin –yukarıda bir kaç örneğini referans olarak verdiğim ihtilafa ilişkin hukuksal gerekçelerin ayrıntısına girmeyeceğim; bu ayrı bir inceleme konusu.

Ancak, dava açmadan önce, Ermenistan Cumhuriyeti’nin iki devlet arasında hukuksal ihtilaf bulunduğu konusunda, Türkiye Cumhuriyeti’ne resmen başvurması, Türkiye’nin de bu ihtilafın varlığını resmen kabul etmesi gerekir. De Zayas da Uluslararası Adalet Divanı içtihatlarını incelediği takdirde, ileri sürebileceği “1915 olayları ile ilgili olarak, 1948 Sözleşmesi’nin uygulanması, yerine getirilmesi veya tefsiri konusunda Ermenistan ile Türkiye arasında bir hukuksal ihtilafın” varlığını ileri sürmenin çok güç olduğunu biliyordur. Burada 1915 olaylarının soykırım olduğu ya da sayılmadığı şeklindeki değerlendirmeler ve beyanların, hukuksal değil, işarî ve siyasal belirlemeler olduğunu ilave etmeliyiz. Davayı açanın, somut olarak, “karşı tarafın 1948 Sözleşmesi’nin hangi hükmünü çiğnemiş, Sözleşme’nin ruhuna veya sözüne aykırı yorumlamış ya da hangi yükümlülüğünü yerine getirmemiş?” olduğunu açıklayarak, U.A.D ’ya başvurması gerekir. Ermenistan, bu konuda en ufak bir şans görseydi, U.A.D. nezdinde dava girişiminde bulunurdu. Yapamadı ise, bazı hukuksal ve siyasal gerekçeleri vardır.

3) Uluslararası Adalet Divanı (U.A.D.) Soykırım Suçunun Varlığını Saptasın, Tazminat Taleplerinin Sonuçlanması Kolaylaşsın

a) “Faillerden hiç biri hayatta olmadığı için Soykırımı Sözleşmesinin cezai yanının uygulanması söz konusu olmayacaktır. Öte yandan, haksız olarak el konulan ve soykırımından kurtulanlara (survivors), bunların varislerine veya Ermeni Kilisesi’ne iade edilmeyen veya tazmin olunmayan Ermeni malları vardır.”

49 Filistin’deki Mavromatis Şirketi Davası Kararı Karar No.2, 1924 CPJI Serie A No.2 Sh.11 Bulgaristan, Macaristan, Romanya arasında akdedilmiş barış anlaşması dosyası. Danışsal görüş: 1950 Kararları s.74; Güney-Batı Afrika UAD Kararı: 1996 Kararları s. 615. Paragraf 29.

50 UAD Kararları 1995 Kararları, s. 100., para. 22.

51 UAD Kararları 1996 Kararları, s. 615. para.29.

52 UAD Kararları 2005 Kararları, s. 18-19.

b) Bu nedenle Uluslararası Adalet Divanı'nın soykırımının varlığını saptaması, tazmin ve iade taleplerinin intacını kolaylaştıracaktır. Buna, Ermeni halkına ve Ermeni Kilisesi'ne iade edilmesi gereken, Ermeni halkı için tarihsel ve kültürel önemi bulunan diğer varlıklar, örneğin kiliseler, manastırlar dahildir.”

c) Türkiye, Ermenistan'ın soykırımdan kurtulanların haklarını temsil etme hakkının olmadığı yolunda bir itiraz ileri sürerse, İsrail Mahkemesi'nin Eichman davasında kabul ettiği “koruma ilkesi” ile buna cevap verilebilir. Ayrıca Ermenistan diasporadaki tüm Ermenilere yurttaşlık hakkı da verebilecektir.

U.A.D., Srebrenica olaylarının soykırım niteliğini tanımış ise, Ermenilere uygulanan öldürmeler, dışlamalar ve sürgünler haydi- haydi soykırımı sayılır..Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 18 Aralık 1992 tarihli 47/121 sayılı kararında Sırpların uyguladığı etnik temizlik politikasının bir çeşit soykırımı olduğunu belirtmişti. Bu karar daha sonraki BM Genel Kurul kararları ile teyit olunmuştur ve 1915-1923 Ermeni soykırımı konusunda da açıkça geçerlidir.”

Türkiye devletinden tazminat isteyen bireyler ve ardılları bu konuda öncelikle ulusal yargıya başvurmak durumundadırlar. Bu hukukun temel ilkesidir. De Zayas ulusal hukuk kanallarını atlamayı öneriyor. Bu öneri uluslararası hukuk camiasının kabul edemez; oluşturacağı emsal tüm hukuk düzenini altüst eder. Yetkili mahkeme soykırım konusunda usulüne uygun ve zanlının savunma hakkına da riayet ederek yargılama yapmadan soykırım suçu işlendiği hukuken illeri sürülemez.

4)Uluslararası Adalet Divanı'ndan Ermeni Soykırımı Hakkında Danışsal Görüş İstensen

U.A.D. danışsal görüş talebi ile de harekete geçirilebilir. B.M. Anayasası'nın 96. maddesi gereğince Güvenlik Konseyi veya Genel Kurul'un, “1948 Soykırım Sözleşmesi'nin, 1915-1923 Ermeni Soykırımına uygulanması” konusunda ve/ veya “Türk Devleti'nin Ermeni toprakları, malları ve kültürel mirasını elinde bulundurulmaya devam etmesinin hukuksal sonuçları” hakkında ve /veya “Ermeni Soykırımından kurtulanların ardıllarına Türk Devletinin tazminat ödemesi” konusunda, Uluslararası Adalet Divanı'ndan danışsal görüş istemesi talep edilebilir. Bu talebin büyük olasılıkla -veto edilebileceği için- Güvenlik Konseyi değil, çoğunluk sağlanabilecek olan Genel Kurul tarafından yapılması daha uygun olur.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulundan, tarihte vuku bulmuş trajik olaylar konusunda soykırım tanımlaması kararını almasının talep edilmesi, bu alanda “Pandora'nın Kutusunun” açılması sonucunu vereceği muhakkaktır. Böylece

Amerikalıların kendi topraklarındaki yerlilere, İspanyolların Meksika ve Peru'daki yerlilere, Fransızların Cezayir halkına, Ermenistan'ın Azerbaycan'daki Hocalı halkına, Fransız Katoliklerin Saint Barthelemy katliamı ve onu izleyen olaylarla Protestanlığı seçmiş olanlara, gene Fransızların Albi katliamı ile Cathare'lara yaşattığı, Avustralyalıların Aborijinler'e, İsveç ve Norveçlilerin Sami halkına, Çeklerin Sudet Almanlarına, Rusların topraklarındaki çeşitli halklara, Bulgaristan ve Yunanistan'ın Balkanlardan sürülen Türklere uyguladıkları ve daha binlerce katliam ve mezalimlerin hepsi, B.M. Genel Kurulunda bu vesile ile gündeme getirilecek ve teşkilat, herhalde, kurulduğu günden bugüne kadar yaşanmış, herkesin içindeki zehiri dökeceği en ilgi çekici ve hararetili oturumunu yaşayacaktır.

5) U.A.D. Uluslararası Camiayı Soykırımın Sonuçlarını Tamamamaya Davet Etsin

Öte yandan, U.A.D. devletleri, uluslararası hukuku ihlal eden eylemleri, özellikle soykırımın, doğrudan veya dolaylı sonuçlarını tanımamaya davet edebilir. Bu bağlamda, zorunlu ahali transferinin hukuka aykırı olduğu konusundaki Al Khasawneh Bildirisi'nin 10. maddesine atıfta bulunulması yararlı olur. Bildirinin bu maddesi, bir bütün olarak uluslararası camianın ve bireysel devletlerin aşığıdaki hususlara uymak zorunda olduklarını belirtmektedir.

- *Bu gibi eylemler ile oluşturulmuş durumları yasal olarak kabul etmemek*
- *Devam eden durumlarda eylemin derhal sona ermesini sağlamak*
- *Bu eylemi yapan devlete tüm desteği durdurmak.*

De Zayas göre, bu doktrin gereğince, uluslararası camia, Osmanlı İmparatorluğu tarafından yapılmış olan soykırımın finansal ve toprakla ilgili sonuçlarını kabul etmeme yükümlülüğü altındadır ve Ermeni halkının kültürel mirasının Ermeni halkına ve Patrikhane'ye iadesini isteme hakkında sahiptir; ayrıca soykırım kurbanlarına uygun bir tazminat ödenmesi gerekir. Bu amaçla bir Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından idare edilecek bir uluslararası fon oluşturulmalıdır.

Uluslararası Adalet Divanı'nın vereceği bir danişsal görüş, bir insan hakkı olarak gerçeğe ulaşma hakkının genel kabul görmesine katkıda bulunacaktır. Bu hak herkesin kendi kültürüne ve kimliğine ve insanın saygınlığının ayrılmaz bir parçasıdır. Voltaire'in dediği gibi, "yaşayanlara saygı, ölümlere ise sadece gerçeği borçluyuz." 20 Aralık 2005 tarihinde, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu "Gerçeğe Ulaşma Hakkı" başlıklı bir karar kabul etmişti.

Alfred de Zayas'ın bu önerileri de sınırim işverenini memnun etmeğe yönelik. Biraz Nasreddin Hoca'nın “*göle yoğurt mayası çalma*” öyküsünü hatırlatıyor. Bu önerilerin kabulü, dünya tarihinde bugüne kadar yaşanmış acıların, yapılan katliamların, zulümlerin yeniden gündeme taşınması anlamına gelir ki, uluslararası gerçekleri biraz bilen kimseler önerilerin gerçekleşme şansının bulunmadığını anlarlar.

Gene de bu konuda akla şu soru geliyor? “Neden sadece 1915 tehcirine ilişkin soykırım iddiaları gündeme getiriliyor da, diğer tarihsel trajedilere değinilmiyor?”⁵³ The Washington Post gazetesine 16 Ekim 2007 tarihinde yazan Richard Cohen, “Osmanlı Ermenilerinin 1915'te soykırımına uğratıldıkları savının tartışmalı olmasına rağmen, Türk yetkililerinin meseleyi ele alış tarzını eleştirmişti. Aynı değerlendirmeyi başkalarından da duydum. Bu eleştiri bizi – bu makale bağlamında- tarih yazımını sübjektifliği bahsine ve De Zayas'ın “gerçeğe ulaşma hakkı” dediği önemli konuya getiriyor. Tarih felsefesi yazarları bu alanda çok yazmışlardır. Ben, bu yazıyı bitirirken, ünlü Fransız filozofu Paul Ricoeur'ün, tarih yazımının donmuş ve durağan olmadığı, tarihsel gerçek, hatta Ermeni militanların deyimi ile tartışılmayacak tarihsel gerçek olarak tanıtılmak istenen yorumun nihai olamayacağı, tarih anlatımının sürekli geliştiği, tarihsel olayların devamlı araştırıldığı tezinin doğruluğuna değinmek istiyorum. “Bellek-Tarih ve Unutulma” adlı kitabı ile uluslararası ün kazanmış olan Paul Ricoeur,⁵⁴ Le Monde gazetesinde 15 Haziran 2000 tarihinde de özeti yayımlanan bilimsel makalesinde,⁵⁵ kolektif bellek kavramını da eleştirmiş ve kolektif bellek örtüsü altında ideolojilerin oluşturulduğuna değinmişti. Paul Ricoeur, Türkiye'ye yerli ve yabancı düşünürler ya da politikacılar tarafından sık sık hatırlatılan, “*Bellek ödevinin yapılması*” uyarısı hakkında, “bellek ödevinden” değil, “bellek çalışmasından” söz edilebileceğini, mahkûm etmenin, cezalandırmanın yargıcın görevi olduğunu, yurttaşın “unutmaya” direnmesi, ama aynı zamanda “âdil hafıza” sahibi olması gerektiğini, tarihçinin görevinin ise suçlamak veya aklamak değil, anlamak olduğunu vurgulamıştır. “Bellek çalışması” sürekli gelişmeye açıktır ve bellek görevine karşı, ezber bozucu niteliği ağır basmaktadır. Paul Ricoeur'ün görüşlerine katılıyorum.

53 Bu soruyu 13 Ekim 2006 tarihinde Le Figaro gazetesinde bir makale yazan François Terré, “*Neden Sadece bu soykırım?*” sorusu ile sormuş, Fransa Parlamentosu'nda ele alınan Ermeni soykırımını inkâr edenlere ceza vermeyi öngören yasa tasarısını eleştirmiş: “*Neden Stalin'in Ukrayna soykırımı veya Pol Pot'un Kamboçya soykırımı üzerine bir yasa çıkarılmıyor da Ermeniler için yasa çıkarılıyor?*” sorgulamasını yapmış, tarihin parlamento kararları ile yazılamayacağını belirtmişti.

54 Paul Ricoeur, “*La mémoire, l'histoire, l'oubli*”, Editions Seuil, 2000.

55 Metnin tümü Annales Dergisinin Temmuz-Ağustos 2000 nüshasında yayımlandı.

Sonuç:

Osmanlı Ermenilerinin ve diğer Osmanlı yurttaşlarının 1915 olayları sırasında büyük bir trajedinin öznesi olduklarını, canlarından, mallarından ve ailelerinin yüzyıllar boyu yaşadığı yurtlarından edildiklerini yadsımamaktayım. Gerek tehcir uygulamasında, gerek daha sonraki yıllarda yönetimlerin ve yöneticilerin hakça davranmamış, hatta yasaları gerektiği gibi uygulamamış olduklarının da bilincindeyim. O trajedinin bir eşinin yeniden yaşanmaması için gerekli önlemlerin alınması, ayrıca Türk vatandaşı Ermenilerin canlarının, mallarının ve tüm haklarının daha büyük özenle korunması gerektiği görüşündeyim. Ermeni kökenli dostlarım ve Erivan'a yaptığım ziyaret sırasında karşılaştığım Ermeni entelektüeller, birbirimizi dinlememiz koşulu ile bir diyalogun oluşturulmasının mümkün olduğunu gösterdi. Elbet bunun istisnaları da var. Yaptığım incelemeler, 1915 tehcirine bağlı olayların hukuksal anlamda soykırım sayılamayacağını gösteriyor. Diyalog kurmağa çalıştığım Ermenilerin çoğu ise, Osmanlı Hükümeti'nin 1915 tehcirinde Osmanlı Ermenilerinin büyük bir bölümünü, sadece ayaklandıkları için değil, Ermeni oldukları gerekçesi ile sürdüğü ve yok olmalarına neden olduğu görüşünde. Bu görüşte olanların inancını ve olayları tefsir biçimlerini değiştiremeyeceğim kanısına vardım. Onlardan tek istediğim, benim de farklı görüşe sahip olabileceğimi anlayabilmeleriydi. Temasları, önceleri monolog biçiminde olsa, dinleye dinleye diyalog haline dönüştürmek, iyi niyetli insanların görevidir.

De Zayas'ın Soykırım Sözleşmesi Muvacehesinde Ermeni olayları kitabını yanlı, bilimsel, uzlaştırmacı olmaktan ve empati duygusundan uzak, barışa hizmet edici bir adım olarak değerlendiremedim.